

Література

1. Левченко О.П. Інновації – об’єктивна необхідність розвитку ринку зерна // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2006. – № 4. – С. 192-196.
2. Макаренко П.М., Левченко О.П. Економічні відносини в процесі виробництва та збуту зерна сільськогосподарськими підприємствами в регіоні // Агросвіт – 2008. - № 9. – с. 14 – 18.
3. Погріщук Б.В. Особливості функціонування зернопродуктового підкомплексу України в ринкових умовах господарювання // Галицький економічний вісник. – 2009. - №2. – С. 168-171.
4. Статистичний збірник „Сільське господарство України”. – Київ, 2009. – 369 с.
5. Міщенко Н.М. Перспективи зернового ринку України // Економіка і прогнозування. – 2005. - №8. – С. 79-92.

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РИНКУ ЗЕРНА ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Гонтарук Я.В.

Науковий керівник: Фіщук Н.Ю., к.с.г.н., доцент

***Анотація.** В статті охарактеризовано ринок зернових Вінницької області, визначено баланс зернових. Проаналізовано експортний потенціал зернового ринку Вінниччини.*

***Ключові слова;** експортний потенціал, ринок зерна, чистий прибуток, собівартість, валовий збір.*

Вступ. В умовах глобалізації, поглиблення міжнародного поділу праці та кооперування Україна входить в систему світового господарства як країна з високим рівнем відкритості економіки, що передбачає розширення взаємозв’язків з іншими країнами та залежності від них.

Перспективи зовнішньоекономічного розвитку розглядаються з огляду на експортний потенціал країни, який визначає конкурентні переваги країни на світовому ринку. Експортний потенціал країни в цілому складають експортні потенціали окремих регіонів, що є активними самостійними структурними одиницями у зовнішньоекономічних відносинах.

Вони визначають не лише забезпеченість національної економіки ресурсами, а й здатність системи до розвитку на базі наявних ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Вінницька область займає 26,5 тис. км² території, що становить 4,4% площі України. За даними Держкомзему України 2017,8 тис. га припадає на сільськогосподарські угіддя, показник сільськогосподарської освоєності території області високий - понад 76%.

За професійною структурізацією серед зайнятого населення налічується 326,4 тис. працівників сільського, лісового та рибного господарства, 127,5 тис. - промисловості, 105,9 тис. - торгівлі та сфери послуг, 59,0 тис. - освіти, 51,1 тис. - охорони здоров’я та соціальної допомоги, 44,7 тис. - транспорту та зв’язку.

Аграрне спрямування області підтверджує той факт, що продукція галузі АПК складає – 53% у загальній вартості ВВП.

Місце області серед регіонів України за виробництвом сільськогосподарської продукції показано в табл. 1.

Таблиця 1

Місце Вінницької області серед регіонів України по виробництву сільськогосподарської продукції

	2005р.			2006р.			2007р.			2008р.		
	Україна	Вінницька область	місце серед регіонів	Україна	Вінницька область	місце серед регіонів	Україна	Вінницька область	місце серед регіонів	Україна	Вінницька область	місце серед регіонів
Валова продукція по всіх категоріях господарств (в порівн. цінах 2005р.), млн. грн.	92585,6	5152,1	5	94894,6	5447,6	3	89572,6	5048,1	5	103977,9	6368,5	3
в т ч рослинництва	53975,6	3287,8	3	54908,9	3511,3	1	49732,8	3118,1	3	64899,1	4422,5	1
тваринництва	38610	1864,3	7	39985,7	1936,3	7	39839,8	1930	7	39078,8	1946	7
Зернових, тис. тонн	38015,5	2034,6	8	34258,3	2075,2	6	29294,9	1686	5	53290,1	3377,6	5
Цукрові буряки, тис. тонн	15467,8	2050,4	1	22420,7	2861,1	1	16977,6	2894,4	1	13437,7	2236,5	2
Соняшник, тис. тонн	4706,1	86,6	12	5324,3	113,3	12	4174,4	99,3	12	6526,2	217,6	12
Картопля, тис. тонн	19462,4	1523	1	19467,1	1384,7	3	19102	1139,8	6	19545,4	1548,8	1
Овочі, тис. тонн	7295	292,8	11	8058	317,7	11	6835,2	230,8	13	7965,1	317,9	9
Молоко, тис. тонн	13778,9	849	2	13286,9	851,6	2	12262,1	829,8	1	11761,4	840,1	1

М'ясо тис.тон	2377,7	77,1	14	2551	95,3	9	2769,9	111,4	8	2733,1	103,7	9
Яйця, млн. шт.	12946,7	570	8	14234,5	639,5	7	14062,5	648	6	14950,7	710,7	6

За валовим виробництвом продукції сільського господарства в 2008 році Вінницька область займала третє місце, в т.ч. за виробництвом продукції рослинництва – 1 місце, тваринництва – 7 місце.

По виробництву зернових Вінницька область в 2008 році зайняла 5 місце серед регіонів України.

В структурі товарної продукції сільського господарства на продукцію рослинництва приходиться 61%, продукція тваринництва – займає 39%. З кожним роком збільшуються посівні площі під зернові культури і ріпак в першу чергу на озиму пшеницю, ріпак, ячмінь, соняшник, кукурудзу, гречку.

Оскільки левову частку в сільськогосподарському виробництві становлять зернові, проведемо аналіз показників їх виробництва за допомогою таблиці 2.

Площі зернових в області займають біля 50% від загальних посівних площ і коливаються в межах 633-827тис.га.

Урожайність зернових протягом досліджуваного періоду зростає з 24,2ц/га у 2001році до 41,7ц/га у 2008році. Це спричинено використанням прогресивніших технологій вирощування.

Таблиця 2

Показники виробництва зернових культур в динаміці

	За даними управління агропромислового розвитку						
	Площі посівів, тис.га	Урожайність ц/га	Валовий збір, млн.тон	Середні ціни реалізації, грн/тон	Собівартість 1ц. грн.	Рентабельність, %	Прибуток, млн.грн.
2001	827,6	24,2	2,1	42,8	29,7	43,9	138,1
2002	805,0	27,1	2,3	33,5	28,4	18,2	63,5
2003	633,1	17,1	1,2	55,8	37,7	48,0	106,2
2004	734,3	27,8	2,1	48,5	39,9	21,6	80,2
2005	742,0	26,3	2,0	44,4	41,8	6,2	26,7
2006	733,5	27,5	2,1	54,1	47,1	14,7	74,3
2007	711,0	24,3	1,7	86,0	67,5	27,4	147,7
2008	823,1	41,7	3,4	75,5	66,9	13,0	114,3

Середньорічний збір зернових в області складає за аналізований період 1,8 млн.тон. У звітному році зернових було зібрано 3,4 млн.тон. а в 2001р. близько 2,1 млн.тон.

Середні ціни реалізації зросли з 42,8 грн/ц у 2001році до 75,5грн/ц в 2008році.

Прибуток протягом досліджуваного періоду коливається в межах 27-138 млн.грн. Не дивлячись на рекордний за останні роки урожай зернових в 2008 р., рентабельність виробництва була чи не найнижчою – всього 13%.

Оскільки зернові є для Вінницької області однією з найбільш експортно-орієнтованих культур, складемо баланс їхнього використання в області (табл. 3).

Таблиця 3

Баланс зернових і зернобобових у Вінницькій області (включаючи продукти переробки зерна в перерахунок на зерно), тис.тон

	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.
Надходження в т.ч.:	3050,1	3217,7	2493,6	4529,7
запаси	732,6	737,9	623,3	548,0
виробництво	2034,6	2075,2	1686,1	3377,6
ін. надходження	282,9	404,6	288,3	604,1
Використання:	2312,2	2594,4	2049,7	3156,6
витрачено на посів	159,7	171,2	176,7	176,3
витрачено на корм	727,3	712,2	506,4	831,9
Передано на переробку:	155,0	199,8	170,3	186,8
борошно, крупи і ін. продукти	129,1	153,2	122,7	122,3
комбікорми	25,9	46,6	47,6	64,5
продано переробним підприємствам	58,4	43,7	27,9	82,2
продано на ринках	141,3	163,6	125,5	181,8

видано в рахунок оплати праці	114,8	85,4	43,6	35,1
плата за оренду	152,3	169,0	137,1	253,0
інша реалізація та втрати	787,7	1031,7	851,1	1239,5
втрати	15,7	17,8	11,1	174,4
Витрачено зерна на споживання	328,4	308,3	294,9	296,1
Запаси на кінець року	737,9	623,3	548,0	1373,1

Протягом 2005-2008 років виробництво зернових в області зросло з 2 млн. тон у 2005 році до 3,4 млн.тон у 2008 році.

Витрати на посів залишаються на рівні 160-170 тис.тон., що свідчить про збільшення виробництва зернових насамперед інтенсивними методами.

На кормові цілі використано протягом аналізованого періоду в області від 500 до 860 тис.тон зернових.

Потреба переробних підприємств протягом досліджуваного періоду становила 155-170,3 тис.тон. Досить значна частка переробленої продукції іде на експорт.

Витрати зерна на внутрішньообласне споживання в досліджуваній період зменшуються з 328,4 тис.тон у 2005р. до 296,1 тис.тон – у 2008р. Це спричинене демографічним станом (зменшення населення області) та зменшенням споживання в розрахунку на 1 особу.

Проблеми з реалізацією та зберіганням зернової продукції призводять до значних втрат, які досягли 174,4 тис.тон. На кінець 2008 року в сільськогосподарських підприємствах залишилось майже 1,4 млн.тон зерна.

Важливим для збільшення обсягів зовнішньої торгівлі є аналіз товарної структури експорту, що допоможе визначити основні напрямки розвитку міжнародної торгівлі. Проаналізуємо товарну структуру експорту продукції АПК Вінницької області (табл. 4).

Як бачимо, в структурі загального експорту по Вінницькій області переважає продукція АПК, на яку приходиться 55,5% (268,0 млн.дол.) всього експорту.

В звітному періоді найбільше було експортовано алкогольних та безалкогольних напоїв на суму 115,8 млн.дол. (43,2% від експорту АПК), олій рослинного та тваринного походження – 48,5 млн.дол. (18,1%), продуктів переробки плодів та овочів – 40,1 млн.дол., насіння і плодів олійних культур (в більшості за рахунок ріпаку) – 21 млн.дол. та продукції борошномельної промисловості – 10,2 млн.дол.

Загальний дохід від експорту цієї продукції склав 235,8 млн.дол. або 88,0% від усього експорту продукції АПК.

Таблиця 4

Обсяг та товарна структура експорту продукції АПК в динаміці (тис.дол.США),%

Назва товару	Вартість товару за умовами поставок FOB							% до АПК	% до всього експорту
	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008		
Усього	154045,9	305082,8	376497,5	424732,3	403871,3	485904,3	482824,9		
Продукція АПК									
I. Живі тварини, продукти тваринного походження	41500,9	37643,9	30685,6	17592,4	5910,3	8615,6	3383,7	1,3	0,7
II. Продукти рослинного походження, вт.ч.	9292,7	22993,9	28409,4	27133,7	33712,9	24464,0	44343,4	16,5	9,2
зернові культури	2808,7	18440,5	20786,7	17049,2	18015,6	7675,7	10461,8	3,9	2,2
продукція борошномельної промисловості	778,4	631,5	652,6	1008,8	1274,4	4277,9	10195,1	3,8	2,1
насіння і плоди олійних рослин	3598,3	1780,7	1808,3	2300,1	5951,7	5465,2	20969,4	7,8	4,3
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	5156,2	39861,7	16009,3	9979,4	22067,4	47781,3	48469,3	18,1	10,0
IV. Готові харчові продукти в т.ч.	18439,8	91443,1	153373,6	197029,5	168651,2	213076,1	171838,7	64,1	35,6

продукти переробки плодів та овочів	7303,4	30033,4	26024,2	32386,0	34407,0	52314,2	40110,7	15,0	8,3
алкогольні та безалкогольні напої та оцет	2711,6	45806,3	98845,8	146669,2	119553,8	147022,3	115839,6	43,2	24,0
Всього по АПК	74389,6	191943	228478	251735	230342	293937	268035	100,0	55,5
Інша продукція									
Інша продукція	79656,3	113140	148020	172997	173530	191967	214790	X	44,5

Проаналізуємо товарну структуру імпорту продукції АПК Вінницької області (табл. 5).

Таблиця 5

Обсяг та товарна структура імпорту продукції АПК в динаміці (тис.дол.США),%

Назва товару	Вартість товару за умовами поставок СІФ							% до АПК	% до всього експорту
	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008		
Усього	77892,1	189748,3	198934,4	287615,1	321467,0	305639,4	417802,2		
Продукція АПК									
I. Живі тварини, продукти тваринного походження в т.ч.	1364,9	281,3	430,9	2151,5	2367,8	2797,8	61933,6	65,2	14,8
м'ясо та харчові суппродукти	925,7	-	-	444,2	176,2	-	56665,8	59,6	13,6
II. Продукти рослинного походження, вт.ч.	4457,2	9454,8	2438,0	4333,1	11268,9	7363,9	12053,1	12,7	2,9
Істівні плоди та цитрусові	178,0	1163,4	870,5	2664,5	7170,5	3447,6	4414,8	4,6	1,1
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	556,2	3587,2	3777,9	2054,9	3411,7	3121,7	13511,3	14,2	3,2
IV. Готові харчові продукти в т.ч.	1380,5	3190,8	5216,7	2941,3	10984,9	16809,9	7503,4	7,9	1,8
продукти переробки овочів, плодів	900,4	2741,0	1030,0	2317,8	7750,7	12938,0	5341,9	5,6	1,3
Всього по АПК	7758,8	16514,1	11863,5	11480,8	28033,3	30093,3	95001,4	100,0	22,7
Інша продукція									
Інша продукція	70133,3	173234	187071	276134	293434	275546	322801	X	77,3

В 2008 році імпорт продукції АПК в загальній структурі імпорту становив 95 млн.дол. (22,7%). Найбільшу частку в імпорті продукції АПК займають м'ясопродукти 56,7 млн.дол. (65,2% імпорту продукції АПК), тваринні та рослинні жири – 13,5 млн.дол. (14,2%), продукти переробки овочів – 5,3 млн.дол. та цитрусові – 4,4 млн.дол. Частка цих товарів в структурі імпорту АПК склала біля 80 млн.дол. або 84,1%.

Отже, в 2008 році в АПК області було проведено зовнішньоторговельних операцій на суму 363 млн.дол. в т.ч. імпорту на 95,0 млн.дол. та експорту 268,0 млн.дол. Коефіцієнт покриття імпорту експортом продукції АПК склав 2,8. Найбільше імпортувалось тваринних та рослинних жирів через порівняно нижчу вартість імпортової продукції, а також продукції, що через природні умови неможливо вирощувати в області (цитрусові тощо).

З метою створення позитивного експортного іміджу області та для розширення ринків збуту і обсягів експорту продукції і продовольства до «Держзовнішінформу» систематично направляється інформація з переліком провідних експортерів та імпортерів регіону для опублікування в каталозі «Імпортери та експортери України». Крім того, «Держзовнішінформу» регулярно надається перелік підприємств, які зацікавлені в налагодженні співпраці з зарубіжними країнами за результатами узагальнених пропозицій підприємств області.

Для визначення експортного потенціалу зернових в 2008 році проведемо аналіз споживання та надлишків продукції (табл. 6).

В 2008 році з області було експортовано 110,9 тис.тон зернових на загальну суму близько 10,5 млн.дол., при середній ціні 94,4 дол. за тону. В області після задоволення внутрішніх потреб та часткового продажу в надлишку залишилось 920,1 тис.тон зернових на загальну суму біля 86,8 млн.дол.

Таблиця 6

Експортний потенціал зернових

Показник	Значення
Надходження, тис.тон	4529,7
Використання, тис.тон	3156,6
Страховий фонд (10%), тис.тон	453,0
Експорт, тис.дол.	10461,8
Обсяг експорту, тис.тон	110,9

Середня ціна реалізації 1т., дол	94,4
Надлишок, тис.тон	920,1
Вартість потенційного експорту, тис.дол.	86834,4

Отже, основними експортними культурами виступають зернові. Загальна сума прямого експорту з області в 2008 році становила біля 10,5 млн.дол. Відносно малий експорт зернових пояснюється потребами внутрішнього ринку та переробних організацій, високою часткою «непрямого» експорту, а також встановленням певних квот на експорт зерна державою. Вартість потенційного експорту зернових становить 86,8 млн.дол.

Розробимо оптимальну систему сівозмін зернових (пшениця, ячмінь, кукурудза, овес) з урахуванням найбільш ефективної для області 10-пільної системи сівозмін, середньорічної урожайності (табл. 7).

Таблиця 7

Оптимізація виробництва

Загальні площі посівів тис.га	Площі посіву зернових, тис. га	Оптимальні площі посівів, тис.га	Плановий рівень урожайності, ц/га	Обсяги виробництва тис.тон	Планові обсяги виробництва, тис.тон
1525,1	823,1	608,0	41,4	3400,0	2510,0

Зменшення обсягів виробництва зернових є доцільним, оскільки в звітному році їх площі посівів були на 114,9 тис.га більші за науково-обґрунтовані норми. Вивільнені площі доцільно використати для розширення площ ріпаку, цукрових буряків тощо. А збільшення обсягів виробництва зерна потрібно досягати інтенсивними методами.

Площі посівів ріпаку в 2008 році були на 18,5 тис.га менші, ніж ті, що відповідають 10-пільній сівозміні. Тому в подальшому їх можна збільшити, завдяки чому зросте і валовий збір ріпаку до 376,7 тис.тон.

Проаналізуємо внутрішні потреби області і плановий обсяг виробництва зернових (табл. 8).

Таблиця 8

Плановий баланс зернових у Вінницькій області на 2009рік

Показник	2009р.
Виробництво, тис.тон	2510,0
Внутрішнє споживання, тис.тон	1500
Страховий фонд (10%), тис.тон	251,0
Залишок, тис.тон	759,0
Вартість потенційного експорту при ціні 2008року (94,4дол/тону), тис.дол.	71649,6

При вирощуванні зернових відповідно до науково-обґрунтованих сівозмін загальний обсяг становитиме близько 2,5 млн.тон. За умови, що внутрішнє споживання складає 1,5 млн.тон., (затрати на посів, переробку, витрати на кормові цілі, споживання та розрахунки за паї, страховий фонд), обсяг планового потенційного експорту складатиме 759 тис.тон на загальну суму біля 71,7 млн.дол.

Даний обсяг потенційного експорту менший, ніж в 2008році, проте забезпечує правильні сівозміни. Вартість потенційного експорту може зрости навіть при правильних сівозмінах за рахунок підвищення якості насіння та урожайності, тобто за рахунок інтенсивних методів ведення зерновиробництва.

Висновки. Вінницька область виробляє 6,4% загальнодержавного обсягу виробництва зернових культур. У 2008 році в області був зібраний рекордний урожай за останні 13 років на рівні 3,4 млн.тон. при урожайності 41ц/га. Проте ціни на зернову продукцію на протязі 2008 року були нижчими порівняно з 2007р. Лише на початку 2009 року ціни почали зростати (на 16-52%), але не досягли рівня 2007 року.

Зерновий ринок Вінницької області має високий експортний потенціал. Ціни, що склалися на зернові та рівень витрат, забезпечують рентабельність на рівні близько 13,0%. Сума потенційного експорту в 2008 році складала біля 97,3 млн.дол.

Література

1. Агропромисловий комплекс Вінницької області. Головне управління агропромислового розвитку Вінницької обласної адміністрації. – 2009р. – 200с.
2. Крючкова І. Лозанський вердикт. Наскільки конкурентноспроможна Україна //Консалтинг.-2007. - №7. – 29-34с.
3. Кортич П. Зерновий ринок у пошуку стратегії //Farmer. – 2009. - №1. – С.20-23.
4. Єранкін О.О. Вплив аграрної політики на маркетингову діяльність підприємств АПК в Україні. // Економіка АПК. – 2008. - № 6. – С.23-39.
5. Питула Н.М. Проблеми розвитку маркетингу в аграрному секторі України //Держава та регіони. Серія. Економіка та підприємництво. – 2008. - №7. – С.159-162.
6. Родіонова Ю.М. Проблеми формування конкурентноспроможності вітчизняного виробника //Формування ринкових відносин в Україні. - №1. – С.126-129.
7. Саблук Р.П. Фінансові проблеми розвитку ринку зерна в Україні //Економіка АПК. – 2008. - №12. – С.69-74.